

4. Кухарська Н. О. Україна в сучасних інтеграційних процесах : [навч. посіб.] Одеса : Атлант ВОІ СОІУ, 2015. 186 с.
5. Артьомов І. В. Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи. Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2014. 380 с.

**Ключові слова:** європейська інтеграція, Європейський Союз, інтеграційні процеси, міжнародне співробітництво, сучасна держава.

**Key words:** European integration, European union, integration processes, the international cooperation, modern state.

### **ПОДКОВЕНКО ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА**

*Західноукраїнський національний університет,  
доцент кафедри теорії та історії держави і права,  
кандидат юридичних наук, доцент*

### **МЕЛЬНИЧУК АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА**

*Західноукраїнський національний університет,  
здобувач вищої освіти*

## **ПРОГАЛИНИ У ЗАКОНОДАВСТВІ ТА СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

Сучасний світ характеризується динамічними змінами, які зумовлюються процесами міжнародної інтеграції, розвитком ринкової економіки, впливом інформаційних технологій, ускладненням суспільних відносин, появою нових галузей. Такі зміни відбуваються практично в усіх сферах суспільного життя і потребують вчасного та адекватного правового регулювання. Однак, законодавцю не завжди вдається швидко та якісно реагувати на зміни у суспільних відносинах, приймаючи відповідні нормативно-правові акти. Така ситуація зумовлює появу прогалин у законодавстві. Аналізуючи дану проблему, більшість науковців схилиються до думки, що це абсолютно нормальний процес, який може стосуватися, навіть на перший погляд найдосконалішого законодавства. Автори Юридичної енциклопедії визначають прогалини у законодавстві як «повну або часткову відсутність законодавчої регламентації певної групи суспільних відносин, що потребують правового регулювання» [1, с. 148]. Найчастіше прогалини виявляють у процесі регулювання конкретних суспільних відносин, коли відсутня необхідна норма права.

Спочатку для юристів прогалини в законодавстві були надзвичайно серйозною проблемою, але згодом було сформовано вихід з даної ситуації через два основних підходи: аналогію права та аналогію закону. Звичайно, це був довготривалий та важкий процес, адже думки науковців та юристів-практиків на рахунок цього кардинально різнилися: перші стверджували, що законодавство бездоганне і явище недоскона-

лості у ньому відсутнє, а інші стверджували, що якщо і існують прогалини, то їх необхідно заповнювати лише самим законом, тобто через правотворчу діяльність.

Сьогодні прогалини також існують і в українському законодавстві. Вони виникають через абсолютно різноманітні чинники: інтенсивний розвиток суспільних відносин, зміну політичної влади, науковий, технічний прогрес, більш європейські погляди на право та запозичення міжнародного досвіду, у деяких випадках – недосконалість юридичної техніки. І звичайно, певні упущення, прорахунки, зумовлюють недосконалість законодавства, воно стає суперечливим, втрачає системність, з'являються прогалини, що значно ускладнює процес правового регулювання суспільних відносин.

Для розуміння реальної проблеми наявності недоліків в законодавстві необхідно проаналізувати наукові підходи до класифікації прогалин. Вітчизняні науковці пропонують різні критерії класифікації прогалин у законодавстві. Зокрема, за часом виникнення розрізняють: початкові (від початку набуття чинності нормативно-правових актів) та подальші (недоліки з'являються в процесі застосування з метою регулювання конкретних суспільних відносин) [2, с. 15]; за існуванням: реальні (прогалини в законодавстві дійсно існують) та уявні (коли існує думка про наявність прогалин в законодавстві, а насправді проблема не стосується правового кола). Автори навчального посібника «Теорія держави і права» за редакцією О. Петришина, залежно від можливості подолання прогалин під час правозастосовної діяльності, виділяють переборні та непереборні прогалини. Важливо також звернути увагу на навмисні й ненавмисні прогалини, їх поява пов'язана з можливістю прямого умислу законодавця, коли у нього є можливість діяти на власний розсуд, безконтрольно. Залежно від ступеня відсутності законодавчої регламентації певної групи суспільних відносин розрізняють повні та часткові прогалини [3, с. 135–136].

Також окремо виділяють суб'єктивні та об'єктивні причини появи прогалин. Якщо на момент створення правових норм не існувало певних суспільних відносин, які, зрозуміло, і не могли потребувати правового регулювання, то це – об'єктивна причина. Суб'єктивними причинами виникнення є помилки в роботі законотворця у процесі правотворчої діяльності.

Стає зрозуміло, що прогалини у законодавстві можуть виникнути з різних причин: через недостатню компетентність державних органів, швидку зміну суспільних відносин, а також неправильне застосування юридичної техніки законодавчими органами під час створення нормативно-правових актів.

Саме тому, проблема подолання прогалин у законодавстві з метою збереження цілісності та системності законодавства є надзвичайно актуальною для сучасної юридичної науки та практики. Усунути прогалини в законодавстві можливо лише шляхом розробки та прийняття відповідної норми, тобто через законодавчу процедуру. Зрозуміло, що цей процес є тривалим і передбачає декілька стадій. Подолання прога-

лин у законодавстві зумовлює визначення дій суб'єкта правозастосування, що уможливають прийняття рішення в конкретній справі за відсутності відповідної норми права. Це дає можливість правозастосовному органу швидко реагувати на виявлену проблему та вирішувати її у ході правозастосовної діяльності при прийнятті конкретного рішення стосовно конкретної справи.

Науковці виокремлюють два основних способи подолання прогалин в українському законодавстві: аналогія закону та аналогія права. Аналогія закону дає можливість вирішити справу або окреме юридичне питання на основі правової норми, розрахованої на подібні випадки. Застосування аналогії закону у випадку відсутності норми права, що регулює конкретні суспільні відносини, є можливим за наявності в законодавстві іншої норми, що регулює схожі суспільні відносини, які близькі за своїм значенням та характером. Якщо виникають обставини, за яких необхідно застосувати аналогію закону, то необхідно дотримуватися певних вимог, оскільки ситуація повинна мати юридичний характер, відсутність конкретного нормативно-правового акту, який би регулював саме ці суспільні відносини тощо.

Аналогія права передбачає вирішення конкретної справи виходячи з загальних або більш конкретних галузевих принципів права. Принципи права мають істотне значення при застосуванні аналогії права, оскільки основні з них закріплені у Конституції України, норми якої є нормами прямої дії. Варто зазначити, що можливість застосування норм за аналогією прямо передбачена в окремих законодавчих актах (наприклад, у Цивільному, Сімейному, Цивільному процесуальному кодексах і Кодексі адміністративного судочинства) [4, с. 48]. Зокрема, у статті 8 Цивільного кодексу України зазначено «Якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, іншими актами цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини» [5]. Статтею Сімейного кодексу України також передбачено застосування аналогії: «Якщо певні сімейні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми цього Кодексу, які регулюють подібні відносини» [6].

Як зазначає О. Скакун, при вирішенні справи за аналогією закону і аналогією права необхідно дотримуватися наступних умов: 1) застосування аналогії допускається лише у разі повної відсутності або неповноти правових норм; 2) суспільні відносини, до яких застосовується аналогія, повинні бути врегульовані хоча б у загальній формі, тобто перебувати у сфері правового регулювання; 3) наявність подібності (аналогії) аналізованих обставин і обставин, передбачених наявною нормою, повинна бути в істотних, юридично рівнозначних ознаках; розбіжність – у деталях, у неістотному; 4) пошук норми, яка регулює аналогічний випадок, має йти спочатку в актах тієї самої галузі права, у разі відсутності такої – в іншій галузі та у законодавстві в цілому; 5) вироблене в ході використання аналогії правове рішення не по

винно суперечити дії приписів закону, його мети; 6) обов'язково має бути вмотивоване пояснення причин застосування рішення за аналогією до даного випадку [7].

Окрім того, у деяких випадках можливим є субсидіарне застосування норм права. Саме системність права, поділ його на взаємозалежні галузі та інститути стають теоретичною основою субсидіарного використання. Як зазначає А. Дрішлюк, «субсидіарне застосування можливе лише до норм, включених як додаткові до законодавчих актів про сімейні, трудові і деякі інші відносини» [8, с. 12]. Тобто, субсидіарне застосування норм права дає можливість у певних випадках додатково застосувати норми права одного інституту або галузі права до відносин, що регулюються іншим родинним інститутом або галуззю права.

Таким чином, прогалини в законодавстві – це повна або часткова відсутність певної норми для регулювання конкретних суспільних відносин. Наявність прогалин у праві є, звичайно, небажано і свідчить про недоліки правової системи. Проте прогалини об'єктивно можливі та неминучі, оскільки їх поява зумовлюється багатьма чинниками, серед яких динамічний розвиток суспільних відносин, недосконалість нормативно-правових актів, недостатня розвиненість законодавчої техніки, певні прорахунки законодавця. Дана проблема може бути вирішена за допомогою аналогії закону та аналогії права. Зрозуміло, що найбільш негативні наслідки спричиняє виявлення прогалин при регулюванні конкретних суспільних відносин. У такій ситуації важливою є швидка реакція правозастосовного органу. Варто зазначити, що спочатку перевага надається аналогії закону, тобто прогалини долають за допомогою правової норми, яка регулює подібні суспільні відносини, але якщо це неможливо – використовують аналогію права. Наявність прогалин у законодавстві вимагає цілком визначених дій як від законодавчого, так і від правозастосовного органу, своєчасність яких впливає на якість та ефективність регулювання суспільних відносин.

### **Список використаних джерел:**

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 5 : П – С. 2003. 736 с
2. Тарануха В. Прогалини в праві: поняття, сутність, способи їх усунення та подолання. *Юридична Україна*. 2009. № 2. С. 15–19.
3. Теорія держави і права : посіб. для підготовки до держ. іспитів ; за заг. ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2012. 192 с.
4. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 44–56.
5. Цивільний кодекс України 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
7. Скаун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Київ: Алерта, 2021. 528 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-51.html>

8. Дрішлюк А. І. Аналогія закону та аналогія права: динаміка наукового дослідження (сучасний період). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2011. Випуск 17. С. 9–14.

**Ключові слова:** прогалини в законодавстві, аналогія права, аналогія закону.

**Key words:** gaps in legislation, analogy of law, analogy of the law.

## **SEREBRO MYKHAILO**

*National University "Odesa Law Academy",*

*Associate Professor at the Department of General Theory of Law and State, PhD*

### **ON THE AESTHETICS OF A TOTALITARIAN STATE**

The development of the general theory of law and state and the enhancement of its gnoseological potential determines the way to new facets of comprehending the law and the state. As A.F. Kryzhanovsky justly stated, «modern jurisprudence has apparently come close to the point where it should perceive itself not only as an analytical but also as a synthetic discipline capable of constructive reconstruction of areas and methodologies of its research and «routine» application of various methodologies to the subject matter, which requires going beyond the pure-subjectivity» [6, p. 41]. Therefore, today we are witnessing the entirely new areas of research being shaped, one of which is the study of the aesthetic dimension of the state.

The law-state phenomena in general, and law and state in particular, along with other social life phenomena, can evoke aesthetic emotions in people.

The aesthetic dimension of comprehension of law and state is not immediately actual; aesthetics is not a direct reflection of reality, but its subjective refraction, which occurs through shaping an image of state and law, their assessment from the standpoint of «beautiful – ugly», «harmony – chaos», «high – low», «heroic – insidious», etc.

Today, scholars increasingly argue that imagery has become one of the state's defining elements of the «contemporaneity» cognition process [5; 7].

The term «aesthetics» (from Greek *aisthetikos* – sensual) was first introduced by the German philosopher Alexander Baumgarten in his two-volume work «Aesthetica», published in 1750–1758. He used this term to denote the science of the lower level of knowledge – sensory, in contrast to the highest one – logical. He believes that logical judgments are based on clear, expressive ideas, while sensual (aesthetic) – on vague ones. The former is the judgment of the mind; the latter is the judgment of the taste. The aesthetic judgments precede logical ones: their subject is beautiful, while the subject of the logical judgments is truth [8, p. 6].

The definition of the sphere of aesthetics as the initial stage of cognition is considered not entirely accurate. Thus, Plato's pyramid erects from the lower